

קובץ מאמרים מדהים של אנשי־רוח מצריים מציג את

המחדל התרבותי של אנשי־הרוח בישראל לעומת עמיתיהם במצרים

מסך החול

אנטומיה של השלמה

בימים אלה ראה אור בעיברית מיסמך תרבותי מדהים שבכוחו לפענח, לפרט ולנמק את התהליך שעבר העם המצרי בשנים האחרונות. התהליך תסיסה תרבותית שהביא ליומתי־השלום של הנשיא סאדאת. מיסמך תרבותי זה הוא קובץ המסייע בהבנת הרקע והתהליכים שמהם צמחו האירועים ההרמאטיים של השנה החולפת. הוא הופיע בסידרה ערב וישראל תחת הכותרת סופרים והוגים מצריים על המסך ושימעון שמיר.

המאמרים שקובצו בקובץ זה ראו אור במצריים, ונכתבו בידי סופרים ואנשי־רוח מצריים במשך השנים האחרונות: בכור חם של מאמרים אלה לעורר עד לעלבון צורב את מעמד הסופר ואי־ההכרה בישראל, בשל אי־אוננו, חולשתו, דלות דימויו, אי־תפקודו ועיוורונו לנוכח התהליכים שעבר רח במשך עשור שנים על המרחב, ועל החברה הישראלית.

סך־כל המאמרים המופיעים בקובץ זה, דן במערכת של הפיסות עולם וחברה ש־צמחו משך הזמן האמור, מתוך ניסיונו־תהים של סופרים ואנשי־רוח מצריים להרגיע להערכה מחודשת של מצב החברה בארצם, וסדר הקדימויות של המטרות הלאומיות שלהם.

תמונת התהליך המצטיירת מתוך עיון בקובץ זה, מורה על שלושה שלבים יסודיים שבמהלכם התפתחה והשתכללה הי מחשבה שהולכה ליומתי שלום. שורשי השלב הראשון נעוצים בשתיקתם ודיכויים של אנשי־הרוח והסופרים במצריים, בת קופה הנאצית, ויצאתם לויכוח הציבורי, רי, ולקידמת הבימה בימי שילטונו של א־סאדאת. קודם לפירוט שלושת שלבי בי התפתחות מחשבת ההשלמה, מתוך קורבן זה מצטיירת תמונה מרתקת של פן

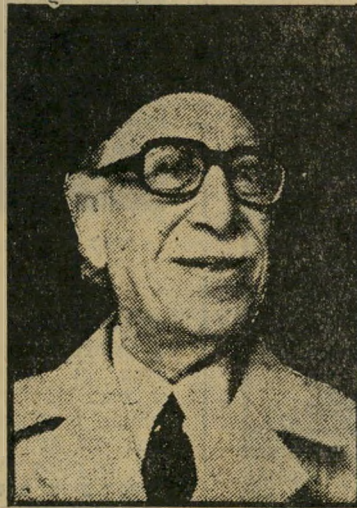
מתתיהו פלד ושימעון שמיר

מסויים בחברה המצרית. הכוונה לטיפוח מצב של איזון מפרה בין אנשי ההנהגה הפוליטית והאליטה הטכנוקרטית מחד, לבין אנשי־הרוח מאידך. זאת, למרות שה־כותרת אנשי־רוח עוסקת במיכלול אנשים המבטאים קשת רחבה של דעות. בחברה המצרית שמיסד, קיים דיאלוג רצוף בין מקבלי־ההכרעות לבין האינטלקטואלים.

מתתיהו פלד ושימעון שמיר, "סופרים והוגים מצריים על המטרות הלאומיות", ראה אור בסידרה "ערב וישראל" מפרסומי המכון למחקר על שם הרי. ס. טרומן, הוצאת ספרים "למאגנס" 223 עמודים (כריכה רכה).

ויותר מזה, כאשר השילטון במצרים מתייחס ללא צדקה לעצמו קווי מדיניות חדשים כרוך הדבר, לעיתים קרובות. בהגברת פעילותה של קבוצת אנשי־הרוח והסופרים הדוגלת בקו זה, ובמקביל בצימצום פעילות המתנגדים לקו (תוך שמירת מעמד בחברה המצרית — בניגוד לדיכוי שהיה מקובל בימי התקופה הנאצית).

על כל פנים, מהלכי גיבוש ההשקפות שהביאו ליומתי־השלום של סאדאת, בהתאם למידע האגור בקובץ זה, נעוצים בתוצאות של הבחינה התרבותית־החברתית אחרי מלחמת ששת־הימים במצריים. בת קופת שלוש השנים הראשונות שלאחר מלחמה זו, ביטאו האינטלקטואלים במצריים את זעזוע התבוסה וחשפו במידה ניכרת של הלקהא־עצמית, את חולשותיה ובעיותיה הבלתי־פתורות של חברתם. מסתבר כי בעת ובעונה אחת הגיעו כמה

תופיק א־חכים מנכ"ס ההתפכחות

מאנשי־הרוח הבולטים של מצריים למסך קנה שיש לבנות. בין הגורמים למפלת 67, את הבורות וחוסר־הידיעה ששררו בחשיבה הערבית על ישראל, וכן את ההיחלשות אחר תעמולה צעקנית. מצב זה הביא אותם לחבוע, כבר בשלב הראשוני, להפסיק את התעמולה האנטישמית ולחדול מדיבורים על השמדת־ישראל.

השלב השני נפתח עם סיומה של מלחמת־ההתשה, באוגוסט 1970. ומותו של גמאל עבד א־נאצר בספטמבר אותה שנה, תוך כדי טיפוח רוח של "לא מיל־חמה — ולא שלום" שנמשכה עד למלחמת אוקטובר 73. תקופה זו מאופיינת לעיתים בנימות של פיכחון ואפילו ניכור. אנשי־רוח שונים ניסו להשפיע על סאדאת שיבחר בדרכים חדשות ויגדיר מחדש את את העימות בין התנועה הנאצית־סיתת־המשיחית, ותביעת הפלסטנינים שהמצרים יורצו עיניהם את הערמונים מן האש. המחר שה מדהימה למצב היפושי הדרך קודם מלחמת 73 מצוי בפרטים על פגישתו שערך ביוני 73 הקולונל קדאפי עם אנשי־רוח מצריים, שבמהלכה נדהם לגלות בייניהם כמה אנשי־רוח בגלוי בהסכם שלום עם ישראל.

השלב השלישי במהפך המצרי נפתח, למעשה, במלחמת יום־הכיפורים. ובעיקר בות הצלחת צליחת תעלת־סואץ. הצליחה עוררה שאיפות לתקוות "לצלוח" גם את שאר המיכשולים המפריעים את התקדמותה של החברה המצרית. אנשי־הרוח גיבשו וחיוקו את הדיעה שמצרים שלאחר אוקטובר חייבת לפנות יותר ויותר לבעיני תיה הפנימיות, תוך השגת הסדר מניח את הדעת עם ישראל, שישחרר את מצריים מנטל הסיכסוך הישראלי־ערבי. אנשי־

הרוח ה"יוניים" החלו מטיפים בפומבי לדרך חדשה. הסופר המצרי החשוב, נג'יב נחפז, טען בראיון שהעניק כי: "עתידיה הציוויליזציוני של מצרים חשוב מה־שחיה... ולוחמך סיר אַחמד, מראשי השמאל במצרים, תבע להחלי את הדטאנט בין המזרח למערב על הסיכסוך הישראלי־ערבי, ולאפשר לישראל למלא תפקיד פונקציונאלי באזור. יחד עם זאת, רצוי להעיר כאן, שגם ה"יוניים" שביני אנשי־הרוח המצריים הביעו, ושבו והביעו, את התיקוה שבתהליך ההיסטורי רי הארון, "תמסמס" קיימה של מדינת ישראל, או שתחול תמורה עמוקה באופיה ובהותה.

מן הראוי להוסיף, שאחת הסיבות שהורילו את אנשי־הרוח המצריים בתהליך זה של השלמה עם קיום ישראל, מקורה בבעיית־יסוד של התרבות המצרית — בעיית ההשתייכות לתרבות הערבית מצד אחד, והזיקה לתרבות היס־תיכונית וה־קשר הרגשי עם שורשי התרבות המצרית העתיקה מאידך.

אנטישמיות ואנטי־אנטישמיות מבחינה כרונולוגית, המאמר שפרץ את הדרך לגל שבא בעיקבותיו היה מאמרו של אַחמד המרוש, שפורסם באוגוסט 1970 שהופיע תחת הכותרת בעייה עקרונית ולא הימור, ובמהלכו הטיף לדרך חדשה בעיקבות מהלכי יוזמת רוג'רס וצ'ינו: "אחרי שנים של מילחמות, כאבים וקורבנות ואחרי גלים בלתי־פוסקים של תעמולה היוצרה עוינות ושינאה, כאשר האליטה מסתירה את האמת, והרצון פאלי מות ובנקם הוא השולט. משום כך, היה זה מעשה מחושב ואמיץ להגיע לתחילת הדרך, מפני שזוהי התייבות נכונה מול המציאות, תוך שמרחיקים מן המחשבה

חפניו היכל הישראליים גרועים מהיטור

את פקרת הרגשות הפריים ומבלי להתייף ליצרי ההמון... לקראת סיום מאמרו מצייני חמרוש את המגמות והאפשרויות העתידיות של הקונפליקט הישראלי־ערבי, וקובע: "פתרון המשכר בררני שלום ישנה, בהכרח, את אופיה של החברה הישראלית, לאחר שיוכנס (לתוכה) מיספר מוכנס של פליטים פלסטניים והם יואכזו, יחד עם 350,000 הערבים ששם, להסי רת כבלי האשליה הניונית שהממשלה כופה עליהם..."

שנתיים מאוחר יותר, פירסם חמרוש מאמר נוסף ברוח אל־יוסף, ובו הציע לפתוח בדיאלוג עם חוגים יוניים בישראל, שבו מאוחר יותר הגיב עבד א־רחמן א־שרקאזי, ברשימתו מה רוצים הקוראות האלה? (רשימה המופיעה בקובץ ה־נסקר), ושלל את הצעתו של חמרוש.

בהנחת־היסוד העקרונית: "אולם, כדי שאפשר יהיה לקיים את הדרישה, עליו להתנהל בין צדדים שווים, פנסוכות שוות ומתוך הירות, שאם לא כן הוא יהיה צידוק מזויף לכפיית רצונו של אחד הצדדים..."

קשת הדיעות של אנשי הרוח המצריים, מיוצגת במלואה בקובץ זה — בעיקר בפרק שבו הם מתייחסים בהסתיוגות ל־נטייתם של כמה אנשי־רוח מצריים, ל־"אוב מטיבים אנטישמיים מהספרות הא־רופית ולהשתמש בהם בהקשר של הסיכסוך הערבי־ישראלי...". בקובץ מובאות

אנים מנצור עיסה אידיאולוגית

כמה התייחסויות של אחד מהבולטים ב־זרם האנטישמי, הלא הוא אנים מנצור, שברשימתו עמדות (שראתה אור באל־אחבר, 19 באוגוסט 1973). מציג את עיסתו האידיאולוגית, והציטוטים הבאים מעידים על נחתומו: "הספרים שהופיעו על היטור מתארים אותו כחיות־אדם. ל־אחר שמעם את העם הגרמני יצא נגד עמים אחרים, אך היה בעל תיאבון מיוחד ליהודים. הוא טרף אותם הטביע אותם משום שהם כוגדים בכל ארץ והם בני־כל־ארץ הנוטרים איבה לכל ארץ ולכל מי שיש לו מולדת, ומשום כך השמיד רבים מהם. היהודים קוננו והתאבלו וביקשו את רחמי העולם כולו, וכן בזמן החלו גם לבקש פיצוי חמרי ומספרי בגרמניה... אחרי כן גולו את האדמה (פלסטין) כ־השלמה לפיצויים שהעמים האחרים לא שילמו, כאילו הערבים הם אשר השמידו את היהודים בגרמניה ובפלוגיה, בספרד וברוסיה... אין היהודים עם מסכן הראוי לרחמים. אין הם עניים ולא חסרי נשק, שהרי יש להם הכסף הנשק האמריקאים. הם הכבדים האמיתיים וכל רצונם להתינקם בערשק ובנעשק ובכל האדם, משום שהם איויבי האנושות. הפשעים שהם עושים בשטחים הכבושים — אפילו היטור לא היה יכול לעשותם..."

אלא שעמדות אנטישמיות מסוג אלה של אנים מנצור, אינן מייצגות את הכלל. איסמעיל צברי עבדאללה, במאמרו השקפה חלקית היא שגיאה מסוכנת, מפיך כמה מיתוסים שנפוצו בעולם באשר ל־יש ראל וליהודים, והוא מתפלמט עם התפיסה האנטישמית העקרונית של שבאה לידי ביטוי בפרוטוקולים של זקני ציון, וכן עם התפיסה החד־צדדית הרואה בישראל כ־ל־שרת של האימפריאליזם גרידא. לכן

הערת עורכי הקובץ: "העיקרון ש־רק מיספר 'מוסכם' של פליטים ישוב לישראל, ראל, תופט את מקומו של העיקרון כי כל הפליטים זכאים לשוב."